

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

Курсова робота

на тему: Синтаксичні особливості заголовків англомовних і
українськомовних наукових статей з філології

Студентки групи Па 05-20
факультету германської філології і перекладу
денної форми здобуття освіти
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
освітньо-професійної програми Англійська мова і
друга іноземна мова: усний і письмовий переклад
Ісаєвич Данієли Юріївни

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Коломієць В. О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2023

Ministry of Education and Science of Ukraine

Kyiv National Linguistic University

Department of Germanic and Finno-Ugrian Philology

Term Paper

English and Ukrainian Research Article Titles in Philology: Syntactic
Characteristics

DANIELA ISAIEVYCH

Group PA 05-20

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof.

VALENTYNA KOLOMIETS

PhD (Psychology)

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЗАГОЛОВОК ЯК КОМПОНЕНТ СТРУКТУРИ АНГЛОМОВНИХ І УКРАЇНСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ.....	6
1.1. Основні комунікативні і змістові характеристики заголовків наукових статей.....	6
1.2. Синтаксичні особливості заголовків наукових статей.....	7
Висновки до розділу 1.....	9
РОЗДІЛ 2. ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ І УКРАЇНСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ З ФІЛОЛОГІЇ.....	11
2.1. Архітектоніка заголовків англomовних та українськомовних статей з філології	11
2.2. Довжина заголовків англomовних та українськомовних статей з філології	13
2.3. Порівняльний аналіз синтаксичних особливостей заголовків англomовних та українськомовних статей з філології.....	14
2.3.1. Синтаксична структура одночастинних заголовків	14
2.3.2. Синтаксична структура двочастинних заголовків.....	15
2.3.3. Синтаксична структура багаточастинних заголовків.....	16
Висновки до розділу 2.....	17
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	19
РЕЗЮМЕ.....	22
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	24
ДОДАТКИ.....	26
Додаток А.....	26
Додаток Б	27
Додаток В.....	28
Додаток Г.....	29
Додаток Д.....	30
Додаток Е.....	31
Додаток Ж.....	32

ВСТУП

Актуальність дослідження. Заголовок є одним із семи обов'язкових композиційно-логічних блоків наукової статті, який виконує дві функції: рекламну й інформативну (Курило, 2016). Заголовок приваблює увагу читача, висвітлює основний зміст публікації, скеровує сприйняття викладеної у ній інформації. Проте, попри їхню комунікативну значущість, заголовки наукових статей все ще залишаються на периферії лінгвістичного аналізу. Зокрема, недостатньо досліджені особливості заголовків, зумовлені галузевою приналежністю наукових публікацій, мало уваги приділяється аналізу заголовків у міжмовному зіставному аспекті.

Це зумовлює актуальність нашої розвідки, **метою** якої є порівняльний аналіз синтаксичних особливостей заголовків англomовних і українськомовних наукових статей з філології.

Об'єктом дослідження є заголовки англomовних і українськомовних наукових статей з філології.

Предмет дослідження – синтаксичні особливості заголовків англomовних і українськомовних наукових статей з філології.

Мета нашої розвідки передбачає реалізацію таких **завдань**:

- 1) проаналізувати теоретичну та джерельну базу з обраної теми;
- 2) виявити комунікативні та змістові характеристики заголовків;
- 3) проаналізувати синтаксичні особливості заголовків англomовних і українськомовних наукових статей з філології;
- 4) здійснити зіставний аналіз синтаксичних особливостей заголовків англomовних і українськомовних наукових статей з філології.

Мета і завдання дослідження визначили вибір **методів дослідження**. Було використано як загальнонаукові (аналіз і синтез, порівняння і спостереження, узагальнення і систематизація), так і спеціально-мовознавчі методи (описовий метод, зіставний метод, кількісний аналіз).

Матеріалом дослідження слугували 311 заголовків наукових статей, опублікованих у 2022 році в авторитетних українських і зарубіжних журналах "Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика", "Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки", "Лінгвістичні дослідження", "Лінгвостилістичні студії", "Мовознавство", "Записки з українського мовознавства", "Language in Society", "Journal of Phonetics", "Syntax", "Morphology", "Language", "Language and Literature: International Journal of Stylistics". Всього було проаналізовано 155 заголовків українською мовою і 156 заголовків англійською мовою, вилучених із вищезгаданих видань шляхом суцільного добирання.

Новизна дослідження полягає в зіставному аналізі синтаксичних особливостей заголовків англомовних і українськомовних наукових статей з філології і визначенні їх схожих та відмінних характеристик.

Практична значущість роботи зумовлена можливістю використання отриманих результатів у процесі оформлення і/або перекладу заголовків наукових статей українськими науковцями, які прагнуть інтегруватися в міжнародний академічний простір. Результати дослідження також можуть бути використані у викладанні перекладознавчих дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались і обговорювались на Міжнародній науково-практичній відеоконференції "AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ" (Київ, 18-19 травня 2023 року).

РОЗДІЛ 1. ЗАГОЛОВОК ЯК КОМПОНЕНТ СТРУКТУРИ АНГЛОМОВНИХ І УКРАЇНСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

1.1. Основні комунікативні і змістові характеристики заголовків наукових статей

Як зазначає Т. В. Яхонтова, «наукова стаття є головним видом і засобом наукової комунікації, провідним жанром сучасного наукового дискурсу, без якої неможливо уявити його функціонування та розвиток» (Яхонтова, 2009: 51).

Композиційна структура сучасної наукової статті, як правило, містить сім обов'язкових композиційно-логічних блоків і три потенційно можливих (Курило, 2016). До обов'язкових блоків належать заголовок, анотація, вступ, методи і матеріали, результати, обговорення, та список використаних джерел. Потенційно можливі блоки включають перелік вдячностей від автора, відомості про автора, додатки.

Отже, заголовок є одним із обов'язкових структурних компонентів наукової статті. Як елемент вихідного стимулу він готує адресата до подальшого сприйняття інформації та сприяє прогнозуванню змісту тексту (Курило, 2016).

Існують різні підходи до визначення поняття «заголовок».

Відповідно до Словника сучасної лінгвістики, «заголовок – це компонент тексту, назва якого (або його частини) пишеться на титульній сторінці рукопису, машинопису, видання або над текстом» (Загнітко, 2012: 290).

Л. Юлдашева (2016) визначає заголовок як складне структурно-семантичне ціле, що є виразником авторської ідеї, яку письменник поступово викладає в тексті.

Згідно з О. В. Тинкалюк (2007) заголовок – це стисле і влучне вираження головної ідеї твору, а також невід’ємний компонент тексту, який надає йому певної завершеності.

Спільним для всіх розглянутих визначень є те, що заголовок інтерпретується як елемент тексту, який є найпершою його ознакою і передає основну ідею самого тексту.

Науковці, які займаються вивченням заголовка, не мають єдиної думки про функції заголовків у тексті, але більшість з них погоджуються, що до основних функцій заголовків належать: а) номінативна; б) інформативна; в) графічновидільна; г) інтригувальна; д) експресивна (Калюжна, Чайковська, 2016).

За твердженням М. І. Венгринюка (2014) заголовок має допомогти читачеві знайти потрібну йому інформацію. Це досягається завдяки номінативній та інформативній функціям заголовків, які забезпечують коректну назву теми публікації і повідомлення про неї цільовій аудиторії (Пшенична та ін., 2008). Саме цьому більшість дослідників вважають ці функції провідними.

Також дослідники єдині у думці, що заголовок має привертати увагу читача, що, як зазначають В. Калюжна та Є. Чайковська (2016), головним чином досягається графічновидільною, інтригувальною та експресивною функціями.

1.2. Синтаксичні особливості заголовків наукових статей

Дослідники, які цікавляться синтаксичними особливостями заголовків, аналізують їх з точки зору їхніх структурних типів, довжини та архітекtonіки.

Як свідчить аналіз літератури, вчені поки що не досягли консенсусу щодо синтаксичного статусу заголовка.

Н. В. Леонова (2013) виділяє три підходи до трактування статусу заголовка: а) заголовок – це номінативне речення; б) заголовок – це речення; в) заголовки – це і речення, і не речення.

Л. Юлдашева (2016) зазначає, що одні дослідники тлумачать заголовок як номінативну одиницю, яка тільки називає текст і не є реченням, інші – як предикат, тобто висловлення про текст, і відповідно класифікують його як речення.

Г. В. Бачинська та ін. (2022) класифікують заголовки на слова, словосполучення та речення. Заголовки-слова складаються з однієї лексеми і виконують переважно номінативну функцію. Заголовки з двох і більше повнозначних слів з такою ж функцією відносять до словосполучень, а заголовки з чітко вираженою предикативною функцією розглядають як речення.

О. М. Траченко (2009), з свого боку, переконує, що комунікативна функція властива лише одній синтаксичній одиниці – реченню, і використання мовленнєвої одиниці, а саме заголовку, у комунікативній функції зумовлює функціональну назву тексту, а це призводить до функціонального зсуву цієї одиниці та її використання у ролі речення.

Через те, що питання статусу заголовка досі залишається відкритим, дослідникам не вдалося поки що створити єдиної синтаксичної класифікації заголовків.

Л. В. Курило (2016) виділила шість структурно-синтаксичних моделей заголовків: а) номінативні конструкції; б) дієслівні конструкції з безособовими формами дієслова як опорними елементами; в) прийменникові конструкції з об'єктним значенням, які починаються з прийменників; г) конструкції речення, зокрема питальні; г) конструкції з двох частин, що належать до різних синтаксичних типів; д) імперативні конструкції.

Дослідниця О. М. Траченко (1984) у своїй дисертаційній роботі виокремила такі типи заголовків: а) заголовки – односкладні речення; б) заголовки – повні двоскладні речення; в) заголовки – складнопідрядні

речення; г) заголовки – складносурядні речення; г) заголовки, що складаються із двох речень.

Зарубіжні науковці, такі як Аффул та Анкома (2020), Боєр (2015) та Діао (2021), аналізуючи синтаксичні особливості заголовків наукових статей, приділяють увагу також дослідженню довжини заголовків.

Дослідження Д. Боєра (2015) показує, що наукові статті з заголовками, довжина яких не перевищує 14-18 слів, переглядають і цитують частіше, адже лаконічні та чіткі заголовки мають більше шансів привернути увагу читача.

В українському мовознавстві подібні дослідження здійснювалися стосовно публіцистичних текстів. Л. П. Сорока (2013) зазначає, що довжина заголовка має становити сім-вісім слів, адже він покликаний повідомити читачу основну інформацію протягом 2-3 секунд.

Нарешті, при дослідженні синтаксичної структури заголовків аналізується їх архітектоніка, тобто будова. Аффул та Анкома (2020) у своїй роботі виділяють одночастинні заголовки (single unit title), двочастинні заголовки (compound unit title), та багаточастинні заголовки (complex unit title). Серед українських дослідників подібної класифікації заголовків за архітектонікою знайти не вдалось.

Висновки до розділу 1

Отже, заголовок – це невід’ємний компонент тексту, який надає йому певної завершеності і є стислим і точним вираженням головної ідеї твору.

Заголовкам наукового тексту притаманні різні функції, але беззаперечним є факт, що заголовок першочергово покликаний привертати увагу читача та в якомога коротшій формі представляти зміст тексту.

Дослідження синтаксичних особливостей заголовків передбачають визначення синтаксичного статусу заголовка та аналіз їх довжини і архітектоніки.

Консенсусу щодо синтаксичного статусу заголовка вчені досягти не змогли. Існує багато різних точок зору стосовно цього питання, які можна розділити на дві групи: з одного боку, заголовок може розглядатися як комунікативна одиниця, яка тільки називає текст і не є реченням, а з другого боку, заголовок може розглядатися як предикат, висловлювання про текст, що є реченням. Ми будемо вважати всі заголовки реченнями.

Невирішеність питання синтаксичного статусу заголовка не дозволяє створити єдиної синтаксичної класифікації заголовків. Якщо допускати, що заголовки можуть бути не-реченнями, можна класифікувати їх на номінативні конструкції, дієслівні конструкції з безособовими формами дієслова як опорними елементами, прийменникові конструкції з об'єктним значенням тощо. Якщо вважати, що всі заголовки є реченнями, можна розділяти їх за структурними типами на прості (односкладні і двоскладні) і складні (складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові).

Важливою синтаксичною характеристикою заголовків є їхня довжина, яка впливає на індекс цитованості та приваблення уваги читача. Дослідження довжини заголовків наукових статей здійснюються переважно зарубіжними вченими.

Ще однією синтаксичною характеристикою заголовків, яка варта уваги, є їх архітектоніка, тобто будова заголовків. За архітектонікою заголовки поділяють на одночастинні, двочастинні та багаточастинні.

РОЗДІЛ 2. ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ І УКРАЇНСЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ З ФІЛОЛОГІЇ

2.1. Архітектоніка заголовків англomовних та українськомовних статей з філології

Згідно з Г. Матковською (2016), мовознавці здебільшого вживають запозичений з архітектурної галузі термін «архітектоніка» у значенні зовнішньої будови тексту.

Аналіз заголовків наукових статей з філології за архітектонікою дозволив виділити одночастинні заголовки, які являють собою одне речення (*Мовознавча спадщина Станіслава Казимировича Росовецького, Neural representations for modeling variation in speech*), двочастинні заголовки, які складаються з двох частин (*Сучасна медійна етика: проблеми і виклики, Formulating other minds in social interaction: Accountability and courses of action*) та багаточастинні заголовки, що містять більше двох частин (*Концепти волонтер і волонтерство: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста)*).

Як свідчать результати аналізу, представлені в таблиці 1, українськомовні заголовки наукових статей з філології є переважно одночастинними, в той час як англomовні – двочастинними. Багаточастинні заголовки виявлені тільки в українськомовній підвибірці, проте їх кількість зовсім незначна.

Наші результати співпадають з результатами дослідження англomовних заголовків доповідей на конференціях, серед яких співвідношення одночастинних, двочастинних і багаточастинних заголовків становить відповідно 39,36%, 59,12% і 1,52% (Afful & Ankomah, 2020). Українських досліджень архітектоніки заголовків знайти не вдалося.

Архітектура заголовків українськомовних і англомовних наукових статей з філології

Тип заголовка	Англомовні заголовки		Українськомовні заголовки	
	Частота вживання (n = 156)	Результати у відсотках	Частота вживання (n = 155)	Результати у відсотках
Однчастинний	59	37.82%	98	63,23%
Двочастинний	97	62.18%	54	34,84%
Багаточастинний	0	0.00%	3	1,94%

Складові частини дво- і багаточастинних заголовків розділяються за допомогою таких знаків пунктуації як двокрапка, дужки, знак питання або тире.

Як свідчать результати аналізу використання знаків пунктуації у заголовках (див. табл. А.1), в обох підвибірках найчастіше використовується двокрапка (*Двомовність чи трикодовість: українська мова, російська мова і «суржик» в Україні; Impersonals, passives, and impersonal pronouns: Lessons from Lithuanian*), але якщо в англомовній підвибірці вона абсолютно домінує (92,78% заголовків), в українськомовній підвибірці двокрапка вживається у 75,93% двочастинних заголовків. Другим за частотністю вживання розділовим знаком в українськомовних двочастинних заголовках є дужки (22,22%) (*Словотвірна контамінація як вияв лінгвокреативності на феномен війни (на матеріалі медіатекстів)*), які жодного разу не зустрічаються в англомовній підвибірці. Вживання знаків питання нечисленне в обох підвибірках (1,85% в українськомовній і 4,12% в англомовній) (*Is it narration or experience? The narrative effects of present-tense narration in Ali Smith's How to Be Both, Ексклюзивні адверби у давньоанглійській? Корпусне дослідження an(e)*), тире і крапка зустрічаються лише в англомовній підвибірці: 2,6% і 1,3% відповідно (*Coarticulation as synchronised CV co-onset – Parallel evidence from articulation and acoustics; Spelling provides a precise (but sometimes*

misplaced) phonological target. Orthography and acoustic variability in second language word learning).

У згаданому вище дослідженні англомовних заголовків доповідей на конференціях були отримані схожі результати: двокрапка зустрілася в 94,51% двочастинних англомовних заголовків, знак питання - в 3,3%, тире - в 1,1%, а інші розділові знаки - в менш ніж 1% проаналізованих заголовків (Afful & Ankomah, 2020). Подібних досліджень українськомовних заголовків виявити не вдалось.

Щодо багаточастинних заголовків в українськомовній підвибірці, в усіх спостерігаємо комбінацію двокрапки та дужок (*Автобіографічний текст: зміна мовної форми (на матеріалі його типологічних і стилістичних особливостей)*).

2.2. Довжина заголовків англомовних та українськомовних статей з філології

Середня довжина українськомовних заголовків становить 8,3 слова. Заголовки англійською мовою є в середньому на 2,3 слова довшими (див. табл. Б.1).

Найкоротший заголовок українською мовою складається з 4 слів: *Топонім і художнє текстотворення*, а в найкоротшому заголовку англійською мовою лише 2 слова: *Semiotic timescapes*. Найдовший українськомовний заголовок складається з 16 слів: *Бортний дуб на межі: релікти індоєвропейського звичаєвого права у давньоруських та староукраїнських пам'ятках XI–XVII ст.*, а найдовший англомовний – з 35 слів: *'If you're going to do something that's new and different in an area that hasn't been looked at much before, you probably need to start with something not too complex': An interview with Mick Short*.

Хоча значної різниці у середній довжині українськомовних і англомовних заголовків не виявлено, довжина заголовків англомовних статей варіює значно більше, ніж довжина заголовків українськомовних статей.

Середня довжина англомовних заголовків наукових статей з філології співпадає з середньою довжиною англомовних заголовків статей з економіки і фізики (9 і 8 слів відповідно), виявленою у дослідженні О. В. Тинкалюк (2007), але є меншою, ніж середня довжина заголовків статей англійською мовою з астрофізики (13,76 слова), яку вираховували Алькараз та Мендес (2016).

Матеріалу для зіставлення довжини українськомовних заголовків знайти не вдалось через відсутність подібних досліджень в українському мовознавстві.

Крім вирахування середньої довжини заголовків наукових статей в англомовній і українськомовній підвибірках, ми проаналізували довжину одночастинних та двочастинних заголовків (див. табл. В.1, Г.1).

З'ясувалось, що середня довжина одночастинних заголовків українською і англійською мовами суттєво не відрізняється (відповідно 7,7 слова і 8,1 слова), а двочастинні заголовки англійською мовою в середньому на 2,6 слова довші, ніж відповідні заголовки українською мовою (відповідно 11,7 та 9,1 слова). Середня довжина багаточастинних українськомовних заголовків становить 10 слів.

2.3. Порівняльний аналіз синтаксичних особливостей заголовків англомовних та українськомовних статей з філології

2.3.1. Синтаксична структура одночастинних заголовків

Аналізуючи синтаксичну структуру одночастинних заголовків, ми, вслід за О. М. Траченко (1984), вважаємо всі заголовки реченнями і

розділяємо їх на прості (односкладні і двоскладні) і складні (складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові).

Найчастотнішими синтаксичними структурами в українськомовних одночастинних заголовках є прості номінативні речення (94,90%): *Битва наративів у сучасному медіапросторі України*. (див. табл. Д.1).

Структура англкомовних одночастинних заголовків характеризується більшою варіативністю. Окрім простих номінативних речень (*Membership categorization analysis of racism in an online discussion among neighbors*), які є найчисленнішими (76.27%), часто використовуються дієслівні речення (11.86%) (*Analyzing time-varying spectral characteristics of speech with function-on-scalar regression*) і прості двоскладні речення (6.78%) (*Person matters in impersonality*).

Порівняння отриманих нами результатів із результатами дослідження В. Солер (2007), свідчить, що синтаксична структура англкомовних заголовків наукових статей з філології не відрізняється від синтаксичної структури заголовків наукових статей у сфері лінгвістики, медицини, психології та антропології, де так само найчастотнішими є номінативні конструкції, але не співпадає з синтаксичною структурою заголовків статей у галузях біології та біохімії, де переважають повнозначні речення.

2.3.2. Синтаксична структура двочастинних заголовків

Двочастинні заголовки являють собою різні комбінації одночастинних заголовків. В англкомовних журналах ми виявили 13 таких комбінацій, в той час як в українськомовних – 10 (див. табл. Е.1). В англкомовній підвбірці переважають комбінації двох простих номінативних речень (53,61%): *Probing linguistic change in Arabic vernaculars: A sociohistorical perspective*. Частотними є також комбінації простого номінативного та простого дієслівного речень (6,19%) (*Verbose exponence: Integrating the typologies of multiple and distributed exponence*), простого дієслівного та простого

номінативних речень відсоток? (*Learning a typologically unusual reduplication pattern: An artificial language learning study of base-dependent reduplication*), а також простого двоскладного та простого номінативного речень (9,28%) (*Language exposure predicts children's phonetic patterning: Evidence from language shift*). Інші синтаксичні комбінації вживаються значно рідше.

В українськомовній підбірці найчастотнішими є комбінації двох простих номінативних речень (42,59%) (*Формування терміносистеми прикладної лінгвістики в українському мовознавстві: абрєвіатурна латинізація*). Часто зустрічається також комбінація простого номінативного та простого прийменникового речень (18,52%) (*Вияви принципів економії та надмірності в словотвірних моделях (на матеріалі дериватів із семою 'відсутність')*) і простого номінативного та складносурядного речень (14,81%) (*Вибіркова навчальна дисципліна «автомобільно-дорожнє термінознавство»: інтеграційні параметри, мета й завдання*). Інші синтаксичні комбінації менш численні.

Отже, комбінації двох простих номінативних речень є найчастотнішими синтаксичними комбінаціями як в українськомовних, так і в англomовних двочастинних заголовках. Більшість синтаксичних комбінацій є спільними, проте такі комбінації як просте дієслівне та просте номінативне речення, просте дієслівне та складне складносурядне, просте двоскладне та просте дієслівне, складне складносурядне та просте дієслівне, а також складне складнопірядне та просте дієслівне речення являють собою унікальну характеристику англomовних заголовків.

2.3.3. Синтаксична структура багаточастинних заголовків

Як вже зазначалось, багаточастинні заголовки були виявлені тільки в українськомовній підбірці. Найчастотнішими складовими цього типу заголовків є прості номінативні речення (*Війна в Україні: гумор vs страх*

(комунікативно-прагматичний аспект)), але кожна з трьох виявлених синтаксичних комбінацій є унікальною (див. табл. Ж.1).

Через недостатню кількість матеріалу для дослідження неможливо робити висновки про структуру подібних заголовків, але аналіз наукової літератури свідчить, що виявлені нами комбінації трьох номінативних конструкцій, а також комбінації номінативних конструкцій та повнозначних речень зустрічаються також у англомовних наукових статтях з бібліотекознавства та наукометрії (Діао, 2021).

Висновки до розділу 2

Українськомовні та англомовні заголовки наукових статей з філології мають як спільні, так і відмінні характеристики. За архітектонікою українськомовні заголовки є переважно одночастинними, а англомовні заголовки – двочастинними. Багаточастинні заголовки виявлено лише в українськомовній підвибірці.

Середня довжина українськомовних заголовків становить 8,3 слова. Заголовки англійською мовою є в середньому на 2,3 слова довшими. Проте, хоча різниця в середній довжині англомовних та українськомовних заголовків незначна, довжина заголовків англомовних статей варіює значно більше в порівнянні з довжиною українськомовних статей. Також виявлено відсутність суттєвої різниці у середній довжині одночастинних українськомовних і англомовних заголовків (7,7 слова і 8,1 слова відповідно), в той час як двочастинні заголовки англійською мовою в середньому майже на 25% довщі, ніж такі самі заголовки українською мовою (11,7 та 9,1 слова відповідно).

Дослідження синтаксичної структури показало, що домінуючим синтаксичним типом одночастинних українськомовних заголовків є прості номінативні речення (94,95% підвибірки). Англомовні одночастинні заголовки характеризуються більшою варіативністю. Хоча в цій підвибірці

теж домінують прості номінативні речення, їх частка є меншою – 75,44%. 12,28% англомовних одночастинних заголовків – це прості дієслівні речення, 7,02% – прості двоскладні, 3,51% – складносурядні речення.

Двочастинні заголовки являють собою різні комбінації одночастинних заголовків, при цьому в англомовній підвибірці таких сполучень дещо більше, ніж в україномовній: 13 і 10 відповідно. В обох підвибірках домінує поєднання двох простих номінативних речень (42,59 % в українській та 53,61 % в англійській). В україномовній підвибірці також досить частими є поєднання простих номінативних і простих прийменникових речень і простих називних і складних речень, а в англомовній підвибірці – поєднання простих дієслівних і простих номінативних речень.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Один із найважливіших елементів наукової статті – заголовок, який виконує у науковому тексті різні функції, головними з яких є номінативна і інформативна.

Можна виділити два підходи до трактування синтаксичного статусу заголовка: з одного боку, заголовок може розглядатися як комунікативна одиниця, яка тільки називає текст і не є реченням, а з другого боку, заголовок може розглядатися як предикат, висловлювання про текст, що є реченням.

Невирішеність питання синтаксичного статусу заголовка не дозволяє створити єдиної синтаксичної класифікації заголовків. Якщо розглядати заголовки як не-речення, можна класифікувати їх на номінативні конструкції, дієслівні конструкції, прийменникові конструкції тощо. Якщо вважати, що всі заголовки є реченнями, можна розділяти їх за структурними типами на прості (односкладні і двоскладні) і складні (складнопідрядні, складносурядні, безсполучникові).

Важливими синтаксичними характеристиками заголовків є їхня довжина, яка впливає на індекс цитованості та привабливості уваги читача, та архітектоніка, тобто будова заголовків. За архітектонікою заголовки поділяють на одночастинні, двочастинні та багаточастинні.

Виконавши аналіз 311 заголовків наукових статей з філології українською та англійською мовою за трьома параметрами: архітектонікою, синтаксичною структурою і довжиною, можемо зробити певні висновки щодо їх синтаксичних особливостей.

За архітектонікою українськомовні й англійськомовні наукові публікації з філології можна розділити на одночастинні заголовки, які являють собою одне речення, і двочастинні та багаточастинні заголовки, які складаються з двох або більшої кількості речень, розділених за допомогою таких знаків пунктуації як двокрапка, дужки, знак питання або тире. Одночастинні заголовки більше характерні для українськомовних статей, вони становлять

63,23% від досліджуваної вибірки. Серед англомовних заголовків їх майже удвічі менше – 37,82%. У англомовних філологічних журналах, навпаки, частіше зустрічаються двочастинні заголовки, які складають 62,57% вибірки. В українськомовній вибірці таких заголовків лише 34,62%. Багаточастинні заголовки, до складу яких входить три речення, зустрілися лише в українськомовній підвибірці (1,92%). Середня довжина одночастинних заголовків англійською і українською мовами є майже однаковою: 8,1 і 7,7 слова відповідно. А двочастинні англомовні заголовки в середньому довші, ніж українськомовні: 11,7 і 9,1 слова відповідно. В англомовних філологічних журналах, у порівнянні з аналогічними українськими виданнями, також спостерігається більше варіювання довжини заголовків: від 2 до 35 слів і від 4 до 16 слів відповідно.

В обох підвибірках частини дво- і багаточастинних заголовків найчастіше розділяються двокрапкою, але якщо в англомовній підвибірці вона абсолютно домінує (92,78% заголовків), в українськомовній підвибірці двокрапка вживається у 75,93% сегментованих заголовків. Другим за частотністю вживання розділовим знаком в українськомовних сегментованих заголовках є дужки (22,22%), які жодного разу не зустрічаються в англомовній підвибірці. Вживання знаків питання нечисленне в обох підвибірках (1,85% в українськомовній і 4,12% в англомовній), тире і крапка зустрічаються лише в англомовній підвибірці: 2,6% і 1,3% відповідно.

Домінуючим синтаксичним типом одночастинних українськомовних заголовків є прості номінативні речення (94,95% підвибірки), інші синтаксичні типи нечисленні. Англомовні одночастинні заголовки характеризуються більшою варіативністю. Хоча в цій підвибірці теж домінують прості номінативні речення, їх частка є меншою – 75,44%. 12,28% англомовних одночастинних заголовків – це прості дієслівні речення, 7,02% – прості двоскладні, 3,51% – складносурядні речення.

Двочастинні заголовки являють собою різні комбінації синтаксичних типів одночастинних заголовків, при цьому кількість таких комбінацій в

англомовній підвибірці є дещо більшою, ніж в українськомовній: відповідно 13 і 10. В обох підвибірках переважає комбінація двох простих номінативних речень (42,59% в українськомовній і 53,61% в англомовній). В українськомовній підвибірці досить частотними є також комбінації простого номінативного і простого прийменникового речень (18,52%) та простого номінативного і складносурядного речень (14,81%), а в англомовній підвибірці – комбінації простого дієслівного і простого номінативного речень (12,37%), простого двоскладного і простого номінативного речень (9,28%), і простого номінативного та простого дієслівного речень (6,19%).

Отже, незважаючи на наявність схожих структурних і синтаксичних типів, між англомовними й українськомовними заголовками наукових статей з філології існує низка суттєвих відмінностей, які стосуються, зокрема, варіативності структурних і синтаксичних типів заголовків і частотності їх використання в англомовному і українськомовному наукових дискурсах.

РЕЗЮМЕ

Курсова робота присвячена порівняльному аналізу синтаксичних особливостей англо- та українськомовних заголовків наукових статей з філології. Основними завданнями дослідження були вивчення синтаксичних особливостей англо- та українськомовних заголовків наукових статей з філології з точки зору їхньої архітекτονіки, довжини та синтаксичної структури, а також виявлення та опис їх схожих та відмінних рис.

З цією метою було проаналізовано 311 заголовків наукових статей, опублікованих у 12 авторитетних міжнародних та українських журналах у галузі лінгвістики у 2022 році (155 українською та 156 англійською мовами).

Основні висновки: (а) українськомовні заголовки наукових статей з філології переважно одночастинні, тоді як англomовні – переважно двочастинні; (б) суттєвої різниці між середньою довжиною українсько- та англomовних одночастинних заголовків немає, але англomовні двочастинні заголовки в середньому майже на 25% довші; (в) діапазон довжини заголовків в англomовних журналах більший, ніж в українськомовних; (г) домінуючим розділовим знаком в англomовних двочастинних заголовках є двокрапка, в українськомовних використовуються двокрапка та дужки, які жодного разу не зустрілися в англomовній підвибірці; (д) домінуючою синтаксичною структурою українсько- і англomовних одночастинних заголовків є просте номінативне речення, проте англomовні одночастинні заголовки характеризуються різноманітнішою структурою; (е) англomовні двочастинні заголовки, які є різними комбінаціями одночастинних заголовків різноманітніші за українськомовні, хоча комбінація простих номінативних речень є найбільш частотною в обох підвибірках.

Результати дослідження можуть бути корисними для українських лінгвістів, які прагнуть інтегруватися в міжнародну наукову спільноту, а також у викладанні перекладознавчих дисциплін.

Ключові слова: заголовок, наукова стаття, філологія, синтаксичний аналіз.

This term paper is devoted to a comparative analysis of the syntactic features of English and Ukrainian-language research article titles in philology. The main objectives of the study were to explore the syntactic features of English and Ukrainian research article titles in philology in terms of their architectonics, length, and syntactic structure, and uncover and describe similarities and differences between them.

To this end, a total of 311 titles of research articles published in 12 authoritative international and Ukrainian journals in the domain of linguistics in 2022 were examined, of which 155 were in Ukrainian and 156 were in English.

The major findings are: (a) Ukrainian research article titles in philology are mainly one-unit while English ones are mainly two-unit; (b) there is no significant difference between the average length of Ukrainian and English one-unit research article titles, but English two-unit titles are on average almost 25 percent longer than Ukrainian ones; (c) the range of research title length in English journals is bigger than in Ukrainian ones; (d) the dominant punctuation mark in English compound titles is a colon, in Ukrainian compound titles colons and parenthesis are used, the latter of which never occurs in English research article titles; (e) the dominant syntactic type of Ukrainian one-unit research article titles is a simple nominal sentence, English one-unit research article titles are more varied though simple nominal sentences prevail; (f) English two-unit research article titles, which are various combinations of one-unit titles, are more varied than Ukrainian ones although the combination of simple nominal sentences is the most frequent in both English and Ukrainian two-unit research article titles.

The results of the research provide useful suggestions for Ukrainian linguists wishing to integrate in the international research community. They may also be used in translation studies.

Keywords: title, research article, philology, syntactic analysis.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачинська, Г. В., Вільчинська, Т. П., Вербовецька, О. С., Свистун, Н. О. (2022). Заголовок як ономастичний знак особливого типу (на матеріалі творів Л. Костенко). *Регіональна ономастика: проблеми та перспективи дослідження : збірник наукових статей*. Вітебськ: ВДУ, 3, 205-208.
2. Венгринюк, М. І. (2014). Прагматика вторинних науково-технічних текстів (на матеріалі заголовків наукових статей нафтогазового спрямування). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 4 (76), 166-169.
3. Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни*. ДонНУ, 1, 289-290.
4. Калюжна, В. В., Чайковська, Є. Ю. (2016). Сучасні тенденції у мові наукових періодичних видань. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*, 73-81.
5. Курило, Л. В. (2016). Структурні і стилістичні характеристики англomовних наукових статей. *Іноземні мови*, 1, 18-23.
6. Леонова, Н. В. (2013). Граматичні особливості, структура й функції заголовків періодичних видань – одного з найпоширеніших видів малих жанрових форм інформації (МЖФІ). *Національний університет "Острозька академія". Наукові записки. Серія "Філологічна"*, 40, 56-59.
7. Матковська, Г. О. (2016). Співвідношення архітектонічного й композиційного аспектів структури художнього твору. *Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Наукові записки. Серія: Філологія (мовознавство)*, 23, 227-231.
8. Пшенична, Л., Шевченко, В., Шишкіна, Н. (2008). Термінологічна робота: науковий текст як джерело нових знань. *Вісник національного Львівського університету «Львівська Політехніка»*, 620, 6-13.
9. Сорока, Л. П. (2013). Особливості створення заголовків у процесі підготовки PR-текстів для інтернет-видань. *Наукові записки Інституту журналістики*, 53, 268-272.

10. Тинкалюк, О. В. (2007). Порівняльна характеристика структурно-семантичних особливостей наукових заголовків (на матеріалі англомовних наукових статей з економіки та фізики). *Культура народів Причорномор'я*, 110 (2), 222-224.
11. Траченко, О. М. (2009). Заголовок як ономастичний знак особливого типу. *Іноземна філологія*, 121, 161-164.
12. Траченко, О. М. (1984). *Стилістичні характеристики заголовка як знак тексту в синтагматиці та парадигматиці (на матеріалі сучасного англомовного оповідання)* (Кандидатська дисертація). Київ.
13. Юлдашева, Л. (2016). Заголовок як особлива номінативно-предикативна одиниця. *Філологічний часопис*, 1(7), 87-93.
14. Яхонтова, Т. В. (2009). Структурно-композиційні особливості сучасної англомовної наукової статті. *Мовознавство*, 6, 51-58.
15. Afful, J. B. A., & Ankomah, C. (2020). Deconstructing applied linguistics conference paper titles: A syntactic analysis. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(3), 1219-1236. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1322153>
16. Alcaraz, M. A., Mendez D. I. (2016). When astrophysics meets lay and specialized audiences: titles in popular and scientific papers. *Journal of language and communication*, 3(2), 133-146. Retrieved from <https://journalfbmk.upm.edu.my/ojs3/index.php/jlc/article/view/85>
17. Boer, D. (2015). Papers with shorter titles get more citations. *Nature*. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/nature.2015.18246.pdf?origin=ppub>
18. Diao, J. A. (2021). Lexical and syntactic study of research article titles in Library Science and Scientometrics. *Scientometrics*, 126, 6041–6058. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04018-6>
19. Soler, V. (2007). Writing titles in science: An exploratory study. *English for Specific Purposes*, 26 (1), 90-102.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Вживання пунктуаційних знаків у двочастинних англомовних та українськомовних заголовках

Англомовні заголовки			Українськомовні заголовки	
Розділовий знак	Частота вживання (n = 97)	Результати у %	Частота вживання (n = 54)	Результати у %
Двокрапка	90	92.78%	41	75.93%
Дужки	-	-	12	22.22%
Знак питання	4	4.12%	1	1.85%
Тире	2	2.06%	-	-
Крапка	1	1.03%	-	-

Таблиця Б.1

Довжина заголовків англomовних і українськомовних наукових статей з філології

Назва журналу	Середня кількість слів	Найменша кількість слів	Найбільша кількість слів	Назва журналу	Середня кількість слів	Найменша кількість слів	Найбільша кількість слів
Language in Society	13	2	18	Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика	7	5	11
Journal of Phonetics	12	6	22	Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки	8,5	5	16
Syntax	7	4	12	Лінгвістичні дослідження	9	4	15
Morphology	10	6	14	Лінгвостилістичні студії	8,6	5	11
Language	9,7	3	16	Мовознавство	8,9	4	16
Language and Literature: International Journal of Stylistics	12	4	35	Записки з українського мовознавства	8	4	16
Разом	10.6	2	35	Разом	8.3	4	16

Таблиця В.1

Довжина одночастинних та двочастинних заголовків англomовних статей з
філології

Назва журналу	Одночастинні заголовки			Двочастинні заголовки		
	Середня кількість слів	Найбільша кількість одночастинних заголовків	Найменша кількість одночастинних заголовків	Середня кількість слів	Найменша кількість двочастинних заголовків	Найбільша кількість двочастинних заголовків
Language in Society	6.5	11	2	13	9	18
Journal of Phonetics	10.7	22	6	13.2	7	20
Syntax	6	10	4	8.8	6	12
Morphology	10	12	8	10.3	6	14
Language	7	14	3	12.2	10	16
Language and Literature: International Journal of Stylistics	8.5	16	4	12.7	9	35
Разом	8.1	22	2	11.7	6	35

Таблиця Г.1

Довжина одно-, дво- та багаточастинних заголовків українськомовних статей з філології

Назва журналу	Одночастинні заголовки			Дво- і багаточастинні заголовки		
	Середня кількість слів	Найбільша кількість одночастинних заголовків	Найменша кількість одночастинних заголовків	Середня кількість слів	Найменша кількість двочастинних заголовків	Найбільша кількість двочастинних заголовків
Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика	6.7	9	5	8.1	6	11
Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки	8	16	5	9	6	12
Лінгвістичні дослідження	8.6	12	4	10	6	15
Лінгвостилістичні студії	7.3	12	5	10.5	6	11
Мовознавство	7.3	14	4	10.3	6	16
Записки з українського мовознавства	8.8	16	5	7.2	4	15
Разом	7.7	16	4	9.1	4	16

Таблиця Д.1

Синтаксична структура англомовних та українськомовних
одночастинних заголовків

Синтаксична структура англомовних заголовків	Кількість (n = 59)	Результати у %	Синтаксична структура українськомовних заголовків	Кількість (n = 98)	Результати у %
просте (номінативне)	45	76.27%	просте (номінативне)	93	94.90%
просте (прикметникове)	1	1.69%	просте (прийменникове)	2	2.04%
просте (дієслівне)	7	11.86%	складне (складносурядне)	3	3.06%
просте (двоскладне)	4	6.78%			
складне (складносурядне)	2	3.39%			

Таблиця Е.1

Синтаксична структура англомовних та українськомовних двочастинних
заголовків

Синтаксична структура англомовних заголовків	Частота вживання (n = 97)	Результати у %	Синтаксична структура українськомовних заголовків	Кількість (n = 54)	Результати у %
просте (номінативне)/ просте (номінативне)	52	53.61%	просте (номінативне)/ просте (номінативне)	23	42.59%
просте (номінативне) /просте (дієслівне)	6	6.19%	просте (номінативне)/ просте (прийменникове)	10	18.52%
просте (номінативне)/ просте (прийменникове)	1	1.03%	просте (номінативне)/складне (складносурядне)	8	14.81%
просте (номінативне)/складне (складносурядне)	3	3.09%	просте (номінативне)/ складне (безсполучникове)	2	3.70%
просте (дієслівне)/ просте (номінативне)	12	12.37%	просте (прийменникове) / просте (номінативне)	2	3.70%
просте (дієслівне)/ складне (складносурядне)	2	2.06%	просте (прийменникове) / просте (безособове)	1	1.85%
просте (двоскладне)/ просте (номінативне)	9	9.28%	просте (двоскладне)/ просте (номінативне)	2	3.70%
просте (двоскладне)/ просте (дієслівне)	3	3.09%	складне (складносурядне)/ просте (номінативне)	2	3.70%
просте (двоскладне)/ складне (складнопідрядне)	1	1.03%	складне (складносурядне) / складне (складносурядне)	2	3.70%
складне (складносурядне)/ просте (номінативне)	4	4.12%	складне (безсполучникове)/ просте (номінативне)	2	3.70%
складне (складносурядне)/ просте (прийменникове)	1	1.03%	-	-	-
складне (складносурядне)/ просте (дієслівне)	1	1.03%	-	-	-
складне (складнопідрядне)/ просте (дієслівне)	2	2.06%	-	-	-

Таблиця Ж.1

Частота використання синтаксичних комбінацій в українськомовних багаточастинних заголовках

Синтаксична комбінація	Частота вживання (n = 3)	Результати у %
просте (номінативне)/ просте (номінативне)/ просте (номінативне)	1	33.33%
просте (номінативне)/ просте (номінативне) / просте (прийменникове)	1	33.33%
складне (складносурядне) / складне (складносурядне) / просте (номінативне)	1	33.33%